

کرامت انسانی ذاتی است/ تقابل محلاتی و غرویان در منشأ کرامت انسانی

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی عصر امروز میزبان آیت‌الله غرویان و حجت‌الاسلام والمسلمین سروش محلاتی بود که ضمن مناظره علمی در خصوص کرامت انسانی از دیدگاه اسلام، به بررسی منشأ کرامت انسانی پرداختند.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی عصر امروز میزبان آیت‌الله غرویان و حجت‌الاسلام والمسلمین سروش محلاتی بود که ضمن مناظره علمی در خصوص کرامت انسانی از دیدگاه اسلام، به بررسی منشأ کرامت انسانی پرداختند.

به گزارش خبرگزاری بین‌المللی قرآن (ایکنا)، مناظره علمی کرامت انسانی از دیدگاه اسلام با حضور آیت‌الله محسن غرویان، عضو هیئت علمی جامعه المصطفی (ص) و حجت‌الاسلام والمسلمین سروش محلاتی، مدرس خارج فقه حوزه علمیه قم به همت معاونت فرهنگی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی عصر امروز 8 دی‌ماه در سالن حکمت این پژوهشگاه برگزار شد. در ابتدای این مناظره که جمعی از دانشجویان و اساتید دانشگاه‌ها نیز حضور داشتند، دکتر اشرف بروجردی، معاون فرهنگی و اجتماعی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی ضمن خوش آمد گویی به حضار عنوان داشت: امروز که نخستین بحث به عنوان مناظره درباره کرامت انسان در این پژوهشگاه مطرح می‌شود که آیا کرامت انسان «ذاتی» است یا «اکتسابی»؟ و امیدواریم با پاسخ به این سوال به درکی از این موضوع برسیم. همچنین امید آن می‌رود که در رابطه با مباحثی که به حقوق انسان و شهروندی او می‌پردازد و در راستای رشد و توسعه مفاهیم دینی این بحث‌ها و نشست‌ها ادامه پیدا کند.

رییس کمیته حقوق بشر اسلامی: توجه به حقوق و کرامت انسان؛ نیاز امروز جامعه
پس از سخنان بروجردی، دکتر محمد محسن ضیایی‌فر، رییس کمیته حقوق بشر اسلامی اداره مناظره را بر عهده گرفت. وی با یادآوری نیاز امروز جامعه و دولت‌ها نسبت به اهمیت دادن و طرح مسائلی در رابطه با حقوق انسان و کرامت آن گفت: امروزه همه مکاتب فکری و کشورها تلاش می‌کنند تا خود را هرچه بیشتر حقوق بشری و طرفدار کرامت انسان نشان دهند و دلیل آن هم این است که اگر بتوانند فرهنگ را به گونه‌ای نشان دهند که بیشتر از کرامت انسان صیانت می‌کند مخاطبان بیشتری جذب می‌کند.

وی افزود: ما هم اگر قرار است در مورد اسلام سخن بگوییم باید بحث حقوق بشر و کرامت انسان را برای خود در اولویت ببینیم زیرا که امروزه در جهان بودجه‌های بسیار سنگینی برای آن در نظر گرفته می‌شود تا بهتر خود را مدلل نشان داده و وجهه خود را بهبود بخشند. اگر این گفتمان را تقویت کنیم در جهت پیشبرد دغدغه‌های اسلامی و صیانت از کرامت انسانی را در عملکردها ببینیم. وی سپس از آیت‌الله غرویان و سروش محلاتی در خواست کرد تا ابتدا به طرح دیدگاه‌ها و چارچوب اولیه بحث بپردازند.

غرویان: از گوناگونی تفسیرها نمی‌توان چشم‌پوشی کرد

غرویان در ابتدا با یادآوری عنوان مناظره، گفت: با توجه به اینکه در این جلسه می‌خواهیم در این مکان و این نشست به مناظره‌ای علمی بپردازیم، برای ورود به بحث کرامت انسانی ما چاره‌ای جز شروع فلسفی نداریم و نمی‌توانیم با آیه یا حدیثی این بحث را شروع کرد. لذا باید فرض را بر این گذاشت که در دنیای ما هم کسانی هستند که به اصول اعتقادی ما باورمند نیستند و در رابطه با این بحث که آیا کرامت انسان ذاتی است یا اکتسابی اصولی را پایه بگذاریم که شروع علمی داشته باشد. وی همچنین با یادآوری گوناگونی تفسیرها و قرائت‌های مختلف از اسلام، آیات و احادیث در رابطه با کرامت انسان گفت: ما باید تفسیرهای گوناگون را بپذیریم به این معنا که اینها وجود دارند، زیرا که اجتناب ناپذیر است و نمی‌توان از زیر بار این همه پلورالیسم و گوناگونی تفسیرها چشم‌پوشی کرد و آنها را انکار کرد و باید سعی بر این باشد که قوی‌ترین استدلال‌ها عرضه کرده و مستدل‌ترین برهان‌ها را پذیرفت.

معانی کرامت انسانی

این عضو جامعه المصطفی همچنین با اشاره به این که معانی مختلف در رابطه با کرامت انسانی وجود دارد، یادآور شد: باید معنی صریح واژه کرامت روشن شود تا ذاتی و یا نسبی بودن کرامت انسانی مشخص شود. او همچنین مراد خود از شروع فلسفی را قائل شدن به هستی‌شناسی و نگاه کلان انسان به عالم هستی دانست و گفت: فیلسوف کسی است که بر بام هستی می‌ایستد و آن را نظاره می‌کند و در بحث کرامت انسان هم اگر با نگاه فلسفی به این امر نگاه کنیم ابتدا باید انسان را تعریف کنیم آیا انسان موجودی تام است؟ مادی است یا مجرد؟ همچنین باید به حرکت انسان و رشد و چگونگی خلقت او توجه کنیم تا ذاتی یا عرضی بودن کرامت انسان مشخص شود. همچنین باید مشخص شود که آیا کرامت یک معنای اضافی است یا نسبی و اینکه این معنا را در قیاس با چه موجود دیگری می‌گیریم. این استاد حوزه و دانشگاه با نسبی خواندن معنای کرامت گفت: گاه کرامت را با واژه‌های دیگری نیز مانند شرافت تعبیر

کرده‌اند. من از زاویه حی بودن و حاضر بودن خداوند متعال و انتقال این ویژگی به مخلوق خود یعنی انسان به ذاتی بودن کرامت او می‌رسم. بنابراین همه انسان‌ها دارای کرامت هستند، فارغ از هر جنسیت، قومیت، ملیت و مذهبی، زیرا صفت خود یعنی حی بودن را در آن گنجانده است. باید اشاره کنم که در مرحله بعدی انسان کرامت اضافی هم نسبت به سایر موجودات مانند حیوانات، گیاهان را دارا هست، اگرچه یکسری کرامت‌های اکتسابی را نیز با تحصیل علم و قضایل اخلاقی به دست می‌آورد.

غرویان در ادامه سخنان خود افزود: اگر فرض را بر این بگذاریم که کرامت انسان به دین است، باید مشخص شود منظور چه دینی است، زیرا همه انسان‌ها به گونه‌ای دیندارند و بنابراین همه آنها واجد کرامت‌اند. یا باید حد و مرز کفر و ایمان را مشخص کنیم، اما این را چه کسی مشخص کند؟ همه ادیان خود و پیروانشان را مؤمن می‌دانند و بر اساس آن تعیین می‌کنند که چه کسی باید کرامت داشته باشد و چه کسی نداشته باشد. این نگاه و تفسیرات خشک گاه فاقد منطق و برهان‌های استدلالی محکمی هم هستند و مشکلاتی را ایجاد می‌کنند، لذا باید این دید را به جد تقویت کنیم که همه انسان‌ها دارای کرامت‌اند.

اصاله الدعوه داریم، اصاله الحرب نداریم

او در پایان و در رابطه با شبهه بعضی از عالمان دینی کشورهای خارجی با استناد به آیات صریح قرآن و احادیث پیامبر(ص) مبنی بر جهاد و خلط مباحث جهاد ابتدایی و جهاد دفاعی تصریح کرد: اتفاقاً ما «اصاله الدعوه داریم و اصاله الحرب نداریم» بنابراین جهاد دفاعی ما هم زمانی است که کرامت انسان را از بین ببرند و حقوق آدمیان را زیر پا بگذارند. در این زمان است که ما برای دفاع از این ارزش‌ها وارد جهاد خواهیم شد، فلذا این جهاد هم خود عین صیانت از کرامت انسانی است.

محلاتی: در اصالت کرامت انسان با غرویان موافقم

در ادامه این مناظره، حجت‌الاسلام سروش محلاتی نیز طی سخنانی به تشریح ابعاد کرامت انسان پرداخت. او در ابتدای سخنان خود به طرح این سوال پرداخت که اگر کرامت را ذاتی و برای همه انسان‌ها قائل شویم، باید آن را در مقابل این نظریه بگذاریم که کرامت انسان ناشی از دینداری اوست و کسی که دین خدا را نپذیرد، دارای کرامت نیز نیست. یکی از اساتید بنام حوزه معتقد است انسان خلیفه الله است و سخن خدا را درک کرده و از دستورات او پیروی می‌کند. اگر جای او بنشیند و به جای او تصمیم بگیرد، فرد دیگر خلیفه الله نیست و شامل کرامت هم نمی‌شود.

وی ادامه داد: این بحث از اینجا ناشی می‌شود که آیا منشأ کرامت دین است یا کرامت برای انسان به اضافه دین است یا اینکه تنها برای دین است؟ اگرچه من نیز مانند آقای غرویان به ذاتی بودن کرامت اعتقاد دارم، اما چون او منشأ آن را زندگی نمی‌داند، بحث ما انسان است. برای فهم کرامت انسان به ما هو انسان و اینکه انسان به معنای انسان بودن چه کرامتی دارد، از نظر من نیاز به مقدمات انسان‌شناسی نیست و باید با توجه به ویژگی‌های انسان کرامت او را نیز تعریف کنیم. وی افزود: انسان دارای امتیازاتی است. اولاً عقل بشر برای او بزرگترین امتیاز را به همراه دارد. ثانیاً هر انسانی دارای اصول و مواضعی است که آنها نیز امتیازاتی را به انسان عطا می‌کنند. ثالثاً انسان دارای عواطف است. این امتیازات موجد کرامت برای انسان می‌شود که به تبع آن حقوق خاصی را نیز شامل می‌شوند.

کرامت را خدا به انسان بخشید

این استاد حوزه علمیه با اشاره به آیه شریفه «وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ...» و به راستی ما فرزندان آدم را گرامی داشتیم» (اسراء/ 70)، تصریح کرد: هر استعدادی برای هر موجودی سندی حقیقی برای اخذ یک حق است. این استعدادها هم در دایره حکمت الهی به این موجودات اعطا شده است. بنابراین قدرت‌ها و استعدادهای یاد شده بیهوده نبوده و نمی‌توان آنها را از کسی سلب کرد. پروردگار خود کرامت را به او بخشیده است.

از سوی دیگر، او این فرض را که همه انسان‌ها مؤمن‌اند را سست دانست و گفت: اگر خدا می‌خواست همه انسان‌ها مؤمن باشند اراده کفر کردن و گناه کردن را از او سلب می‌کرد، اما خواست خدا بر هدایت انسان‌هاست و احدی نمی‌تواند این اراده را از او سلب کند. اگر در مرحله اول که مرحله‌ای عقلی است و بحث اثبات کرامت در آن مطرح می‌شود، به نتیجه نرسیدیم یا در مرحله دوم که به آیات و احادیث که بر ذاتی بودن کرامت انسانی تا کید دارند، بی‌توجه باشیم، در مرحله سوم بحث زندگی انسان‌ها است. بدون متصور بودن و قائل شدن به کرامت انسان‌ها همزیستی معنای خود را از دست می‌دهد. کسانی هم که اعلامیه حقوق بشر را نوشتند در چنین شرایطی و پس از جنگ جهانی دوم که زندگی انسان به غایت دشواری رسیده بود، به سر می‌بردند.

دفاع تمام قد مطهری و بهشتی از کرامت انسانی

سروش محلاتی در پایان سخنان خود با اشاره به تدوین قانون اساسی جمهوری اسلامی و گنجاندن اصل کرامت انسانی در کنار توحید، معاد، نبوت، عدالت و امامت در بند دوم قانون اساسی به عنوان اصول باوری مردم و نظام، تصریح کرد: دفاع شهید بهشتی از کرامت انسانی بدان معنا بود که قانونی که بر خلاف کرامت انسانی باشد، تصویب نخواهد شد. این اصل را شهید مطهری که سرآمد عالمان زمان خود بود، نیز بارها مطرح کرده و از آن به دفاع برخاسته بود. امروزه توجه به این اصول در حال

کمرنگ شدن است و من آینده روشنی برای دفاع از کرامت انسانی در این مسیر جدید متصور نمی‌شوم.

آیت‌الله جوادی آملی انسان را از منظر عرفانی خلیفه‌الله می‌داند و نه فقهی!

در ادامه، غرویان با یادآوری نزدیک بودن مواضع به خود به سروش محلاتی در رابطه با ذاتی بودن کرامت انسانی، به نقل قول او از آیت‌الله‌العظمی جوادی آملی مبنی بر خلیفه‌اللهی انسان اشاره کرد و گفت: آیت‌الله جوادی آملی فرض را بر این می‌گذارد که همه انسان‌ها دیندارند و کسی بی‌دین نیست.

وی افزود: او بیشتر با نگاهی عرفانی و نه فقهی به این مسأله نگاه می‌کند و می‌گوید باید آن‌قدر اسلام را توسعه دهیم که همه ادیان را شامل شود. از سوی دیگر ملا صدرا هم وقتی حکمت متعالیه را هم تدوین می‌کرد، می‌گفت همه انسان‌ها دارای فطرت خداجوی هستند و بنابراین همه آنان کرامت دارند.